

**UNIVERSITY
OF TURKU**

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR	Veli-Pekka Toropainen
TITLE	Rikos ja rangaistus – Turun kaduilla
YEAR	2024
VERSION	Author's accepted manuscript
CITATION	Toropainen, Veli Pekka 2024: Rikos ja rangaistus – Turun kaduilla. - Aninkainen 28 (2-3): 6-8.

Rikos ja rangaistus – Turun kaduilla

Turun kaduilla sattui ja tapahtui 1600-luvulla. Sadat keräämäni oikeustapaukset kertovat sivujuonteissaan monista jokapäiväiseen elämään kuuluvista seikoista, mutta myös poikkeustapauksista, jotka nostettiin oikeuteen tutkittavaksi. Tässä artikkelissa esitetyt esimerkkitaupaukset eivät kata koko tapahtumien kirjoa, mutta kertovat omalta osaltaan siitä, miten kadut olivat rauhattomia.

Kadulla saattoi joutua aivan yllättäen väkivallan tai haukkumisen kohteeksi. Ingelbrecht Kopparslagare valitti huhtikuussa 1639, että juuri kotiin palannut sotamies Knut Henriksson oli tunkeutunut hänen taloonsa ja pahoinpidellyt hänen palveluspoikansa. Tämä oli johtunut siitä, että poika oli heittänyt kivellä tai kahdella katolla multaa kuopsuttanutta kanaa ja kivi oli osunut kadulla kävelleen sotamiehen päähän, vaikka tälle ei ollut tullut näkyvää vammaa. Räättäli Olof Markusson oli puolestaan haukkunut toukokuussa 1640 Eskil Sarvenleikkaajan vaimoa ja sanonut tälle: ”Senkin huora!”, sekä lyönyt tämän poikaa suulle kadulla. Tämän todisti vanha ja kunniallinen leski, joka oli ollut paikalla. Koska Eskil ei voinut todistaa vaimoa huoraksi, sai hän sanoistaan kuuden markan sakon ja lisäksi toisen kuuden markan sakon pojan lyömisestä. Eskil sai myös 40 markan uhkasakon jättää heidät rauhaan.

Henrik Saunalan leski Elin Thomasdotter valitti syyskuussa 1663 Henrik Schachtin loukanneen häntä ja hänen poikaansa. Leski oli lähettänyt poikansa Henrik Henrikssonin noutamaan tulta naapurista Jöran Tomptilalta. Poika oli nähnyt kadulla, kuinka Schachtin porsas imi maitoa hänen äitinsä Elinin emakon nisästä. Poika oli ajanut porsaat pois pärellä, ja Schacht oli nähnyt tämän ja rynnännyt Tomptilaan pojan perään. Hän oli nostanut pojan hiuksista ja raahannut tämän kadun toiselle puolelle taloonsa, jossa hän oli pahoinpidellyt tätä. Äiti oli saanut asiasta heti tiedon ja rynnännyt Schachtin taloon pelastamaan poikaansa. Tällöin Schacht oli haukkunut häntä huoraksi ja hänen poikaansa huoripennuksi.

Schacht sanoi nähneensä ikkunasta, kuinka poika löi, kuin salavihainen koira puree, puulla porsasta selkään niin, että se irrotti nisästä ja piti kovaa meteliä. Porsas oli kuollut toisena päivänä. Schacht kielsi koskeneensa poikaan. Hän oli ainoastaan kuulustellut tätä aiemmin kuolleen porsaansa kohtalosta, kun äiti oli rynnännyt paikalle ja haukkunut häntä maankiertäjäksi, koiraksi, saksalaiskoiraksi, kruunun varkaaksi, nälkäkurjeksi, kerjäläiseksi ja pyöveliksi. Leski Elin oli lisännyt, että Turussa oli nyt kolme pyöveliä, kaksi Karjakadulla ja kolmas oli Schacht. Lisäksi Elin oli kutsunut Schachtin lapsia varkaiksi ja varaslapsiksi. Schachtilla oli päinvastoin ollut vaikeuksia Elinin poikien kanssa, sillä he olivat pahoinpidelleet hänen lapsiaan niin, että nämä olivat vuoteenomana parannettavina kahden viikon ajan. Lesken pojat olivat lisäksi rikkoneet hänen ikkunoitaan ja repineet kattoja ja tehneet muuta koiruutta, jonka naapurustokin voisi todistaa.

Varsinkin nuoret viettivät aikaansa kadulla silloinkin, kun kunniallisen väen olisi pitänyt olla yösijallaan. Kisällien ja palvelijoiden vapaa-aika ajoittui iltaan, joten tämä oli luonnollista. Jakob Fransson sanoi kohdanneensa tammikuuisena yönä 1661 piiat Regina Andersdotterin ja Valborg Nilssonin Ugnin miesseurassa edesmenneen presidentti Kurckin porttikongissa Linnankadulla. Piiat eivät halunneet kertoa miesten nimiä, eikä Jakobkaan tunnistanut heitä. Reginalla oli ollut kynttilä kädessään ja hän oli tullut Lars Kuparin luota, jossa he olivat tanssineet puoleen yöhön saakka muutamien nuorten miesten kanssa. Piiat oli ajettu ulos, sillä he pitivät humalapäissään niin kovaa meteliä mentyään tämän jälkeen Erik Mälaren luo. He olivat olleet edellisenä iltana Mälaren luona ja ostaneet olutta eräältä vaimolta.

Valborg kielsi mitään tällaista tapahtuneen. Jakob kertoi lisäksi Valborgin olleen valvojisissa Ryssänmäellä viikkoa aikaisemmin. Siellä oli soitettu munniharpuilla, joita Valborg oli jo rikkonut tänä vuonna yli kymmenen kappaletta Jakobin tietojen mukaan. Regina ja Valborg kertoivat useiden muidenkin naisten olleen siellä heidän kanssaan. He nimesivät Sigfrid Pohjalaisen tyttären Margaretan, Erik Lambertzin tyttären Britan, Drällin Kaisan tyttären Malinin, Anna Sigfridsdotter Svärteraskan ja Lars Påstin tyttären Valborgin. Jakob kertoi vielä, että Regina oli huutanut yöllä kadulla ja hakannut Olof Haukan porttiin. Valborg oli ollut hänen seurassaan. Kun Regina kielsi tämän, lupasi Jakob tuottaa oikeuteen todistajia.

Humalaiset olivat oma lukunsa, sillä he tappelivat kaduilla, mutta aiheuttivat myös muuten häiriötä melkskaamisellaan. Johan Skräddaren mestarikisälli David Reisner oli huutanut ja kiljunut kadulla vuonna 1649 neljännen joulupäivän aamuna kello kuuden ja seitsemän välillä, kun väki oli suomalaisessa kirkossa jumalanpalveluksessa. Hän oli hakannut katuja kulkiessaan paljastetulla miekallaan talojen seiniä. Syynä tähän oli se, etteivät hänen kanssaan ryypänneet penkkiveljet olleet suostuneet antamaan hänelle enempää paloviinaa. Koska hän rikkoi joulurauhaa, annettiin hänelle 40 hopeamarkan sakko.

Varkaat käyttivät pimeyttä hyväkseen, ja murtautuivat taloihin ja aittoihin saadakseen saalista. Kaduilla järjestettiin varsinaisia takaa-ajoja varkaiden kiinni saamiseksi. Leski Margareta Persdotter valitti toukokuussa 1664, että häneltä oli varastettu suuri määrä tavaroita arvoltaan 65 taalaria, mm. uusi pelti, leipiä ja puukannu täynnä mummaa eli vahvan oluen ja viinin sekoitusta. Lesken vuokraisäntä Filip Spelemanin oli kuullut kadulta puolen yön jälkeen raahaamisen ääntä, aivan kuin talon ohi olisi ajettu. Vartiomiehet olivat tulleet tutkimaan jo yöllä varkautta ja löytäneet pellin pihalla olleelta tunkiolta. Leivät oli hylätty kadulle.

Seuraavaksi oli kuultu jonkin juoksevan kadulla, ja vartiomiehet olivat yhyttäneet varkaan rannasta aittojen luota. Tämä oli juossut multavierulle kannu kädessään. Lopulta hänet oli saatu kiinni ja hän oli kaatanut kannun sisällön maahan. Vartiomiehet olivat kuitenkin maistaneet kannuun jäänyttä tilkkaa ja todenneet sen mummaksi. Kuljettuaan vielä hetken, he olivat löytäneet arkun, johon oli tehty reikä. Oikeudelle esitettiin kaksi veistä, joista Maarian Virusmäen Erik Bertilssonin veitsi todettiin siksi, jolla reikä oli tehty.

Kaikenlainen naamioituminen, kasvojen peittäminen ja vieraiden valtakuntien vaateparsien käyttäminen oli kiellettyä. Pelättiin nimittäin, että kaupunkilaiset tulisivat pelästytyiksi niillä. Joskus harvoin pojat saivat kuitenkin humalapäissään tällaisen idean. Kaupunginsihteri Johan Miltopaeus kertoi siten helmikuussa 1698 kaupunginpalvelija Jonas Thomassonin, joka oli hänen leivissään, ajaneen edellisenä iltana kello seitsemän ja kahdeksan välillä Miltopaeuksen hevosella kämneri Johan Graanin vaimon kotiin hänen appensa kauppias Kristoffer Franckin luota. Kun Jonas oli palaamassa takaisin Franckin luo, jossa Miltopaeus vaimoineen oli, olivat naamioituneet miehet, jotka olivat ampuneet, huutaneet ja ilveilleet kadulla, nousseet rekeen ja pahoinpidelleet Jonaksen.

Kun Miltopaeus oli sitten vähän myöhemmin ollut Jonaksen kanssa matkalla kotiinsa, olivat samat miehet pahoinpidelleet myös hänet. Hän oli onnistunut nappaamaan yhdeltä mieheltä todisteeksi paperista tehdyn naamarin, jossa oli nenä ja silmät, ja jollaisiin naamioituneena miehet olivat kummitelleet kaduilla muistuttaen ei-kristillisiä ihmisiä. Kaupunginvartio oli saanut kiinni näistä miehistä satulaseppä Hans Nicklas Johnin pojan Andersin, jota vaadittiin kertomaan tovereidensa nimet. Anders John kertoi ryypiskelleensä neljän kisällin ja yhden ratsumiehen kanssa kotonaan tuona päivänä. Illalla he lähtivät hauskanpitoon kaupungille ja ampuivat kuningas Kaarle XII:sta kunniaksi hänen maljansa, kuten sanat kuuluivat. Mainittu naamari oli ollut Andersin isän kisällin Hans Jakobin kasvoilla.

Kaduilla tapahtui myös onnettomuuksia, kun joku ratsasti tai ajoi niillä liian lujaa ja jalankulkijoita jäi hevosen jalkoihin tai reen alle. Erikoisemmasta tapauksesta kertoi kesäkuussa 1661 vaimo Margareta Mattsdotter Paraisten Atusta syytti kaupunginpalvelija Matts Eriksson Kampparia, tämän vaimoa Ursula Nilsdotteria ja heidän poikaansa Matts Mattssonin tyttölapsen kuoleman aiheuttajiksi. Margareta kertoi kantaneensa Anna Jöransdotterin kanssa 17. toukokuuta poika- ja tyttölapsen Kampparin taloon, sillä edesmennyt lasten äiti Karin Mattsdotter oli sanonut niiden isäksi Kampparin pojan ratsumies Matts Mattssonin. Pojan vanhemmat eivät halunneet ottaa lapsia vastaan ja Matts Mattsson kävi vaimojen päälle miekan kanssa.

Matts Mattssonin vanhemmat repivät vaimoja olkapäiltä niin, että tyttö putosi kadulle, kuten vaimo Valborg Mickelsdotter Föglöstä saattoi todistaa. Kampparin väki kielsi päälle käyneensä ja aiheuttaneensa lapsen putoamisen kiville. Kamppari toi parturimestari Petter Staken ja kylvettäjä Pával Deinertin todistamaan, etteivät he olleet nähneet lapsen ruumiissa mustelmia tarkastaessaan sen. Myös eräs rouva Ellers todisti, ettei mitään ravistelua ollut tapahtunut ja että lapsi oli laskettu rauhallisesti maahan. Myöskään toista lasta kantanut Anna Jöransdotter ei kertonut mitään ravistelemisesta. Joka tapauksessa vaimot halusivat jättää poikalapsen jonkun muun huoleksi, sillä he olivat jo hoitaneet sitä kauan. Matts Mattssonin tuli vanhoa itse kuudentena itsensä vapaaksi siitä, että hän oli lasten isä. Kun hän ei voinut vanhoa, annettiin hänelle 40 markan sakko ja hänet lähetettiin konsistoriin rangaistavaksi.

Veli Pekka Toropainen

Rikos ja rangaistus – Turun kaduilla. *Aninkainen*. Turun Seudun Sukututkijat ry:n jäsenlehti 2-3/2024, s. 6–8. Vuosikerta 28, Turku.